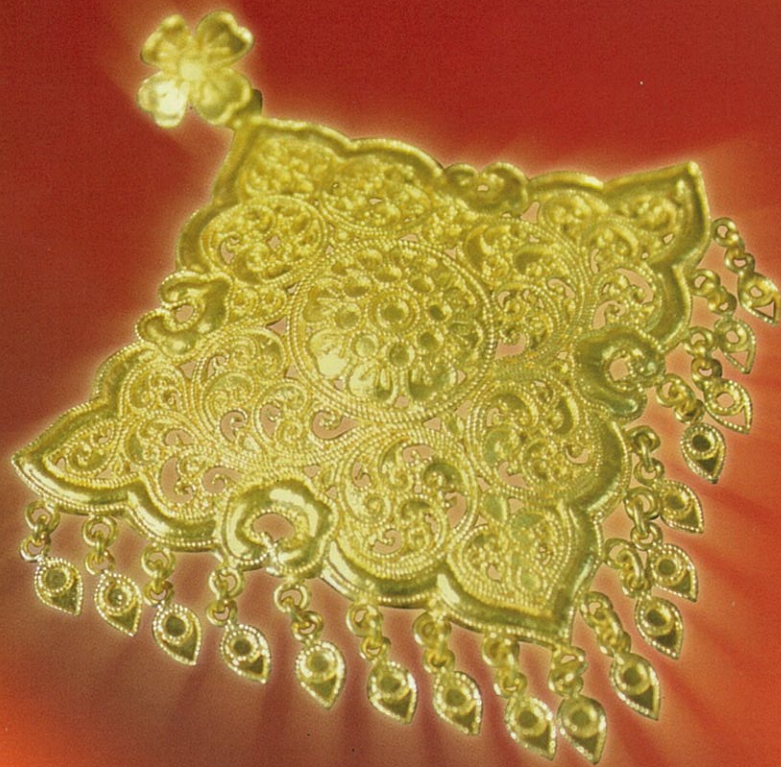
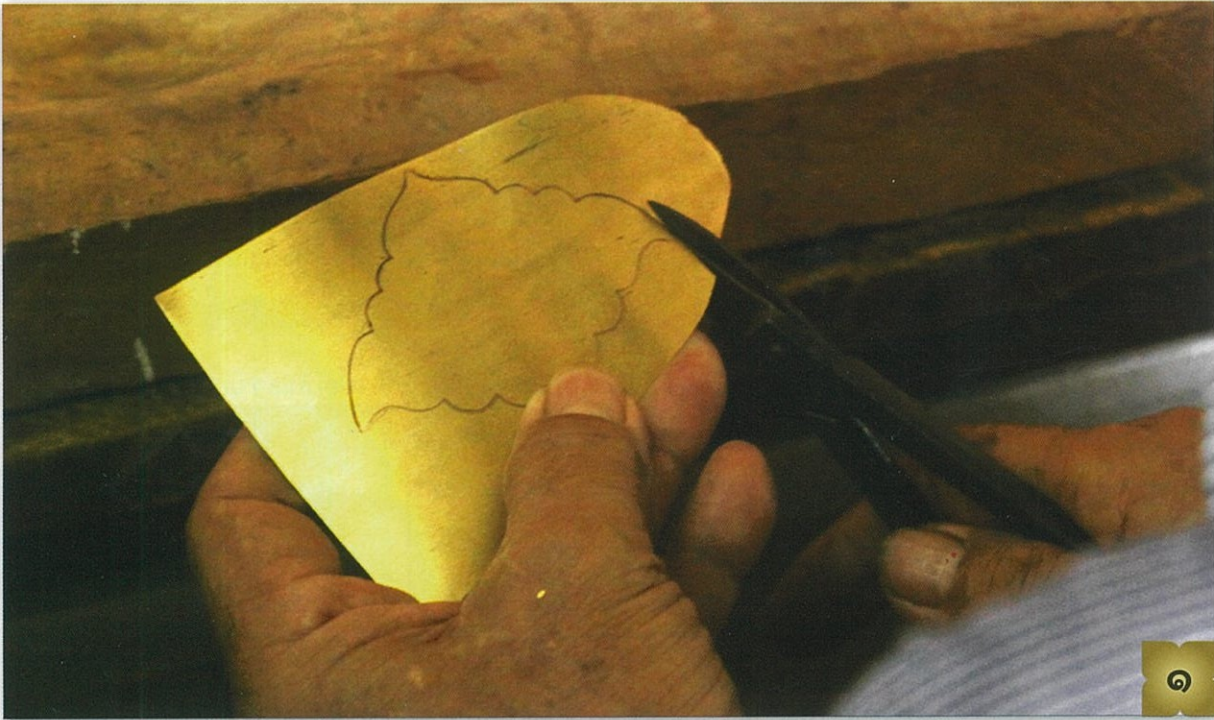

ทองสุโขทัย

❖ ครูสมสมัย เขาเหิน ❖

๑

๑. ใช้กรรไกรตัดตามรูปทรงที่วาดไว้
๒. ขึ้นรูปด้วยลูกเต๋ากับเข้ไม้
๓. ทองที่ขึ้นรูปเสร็จแล้ว

๒

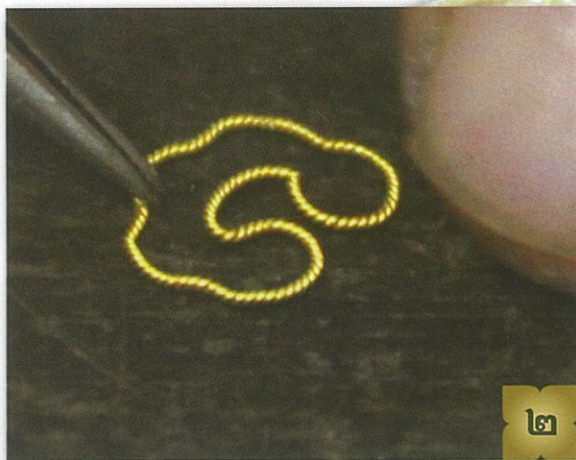
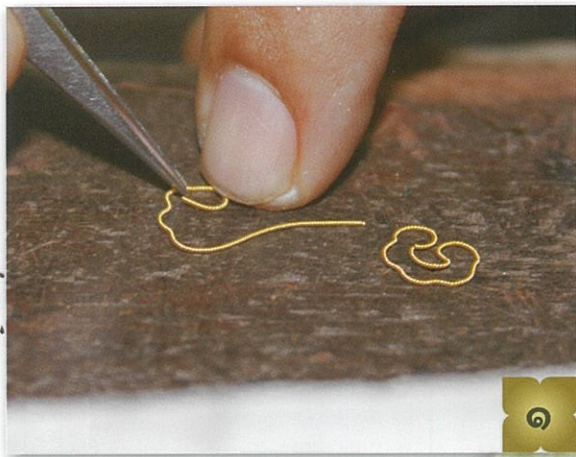

๓

๔. การขึ้นรูป ในกรณีที่ทำจี้หรือทำตลับทอง จะใช้เข้ไม้ และลูกเต๋าค่อย ๆ เคาะเพื่อขึ้นรูปทรงตามที่ต้องการ โดยทำตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

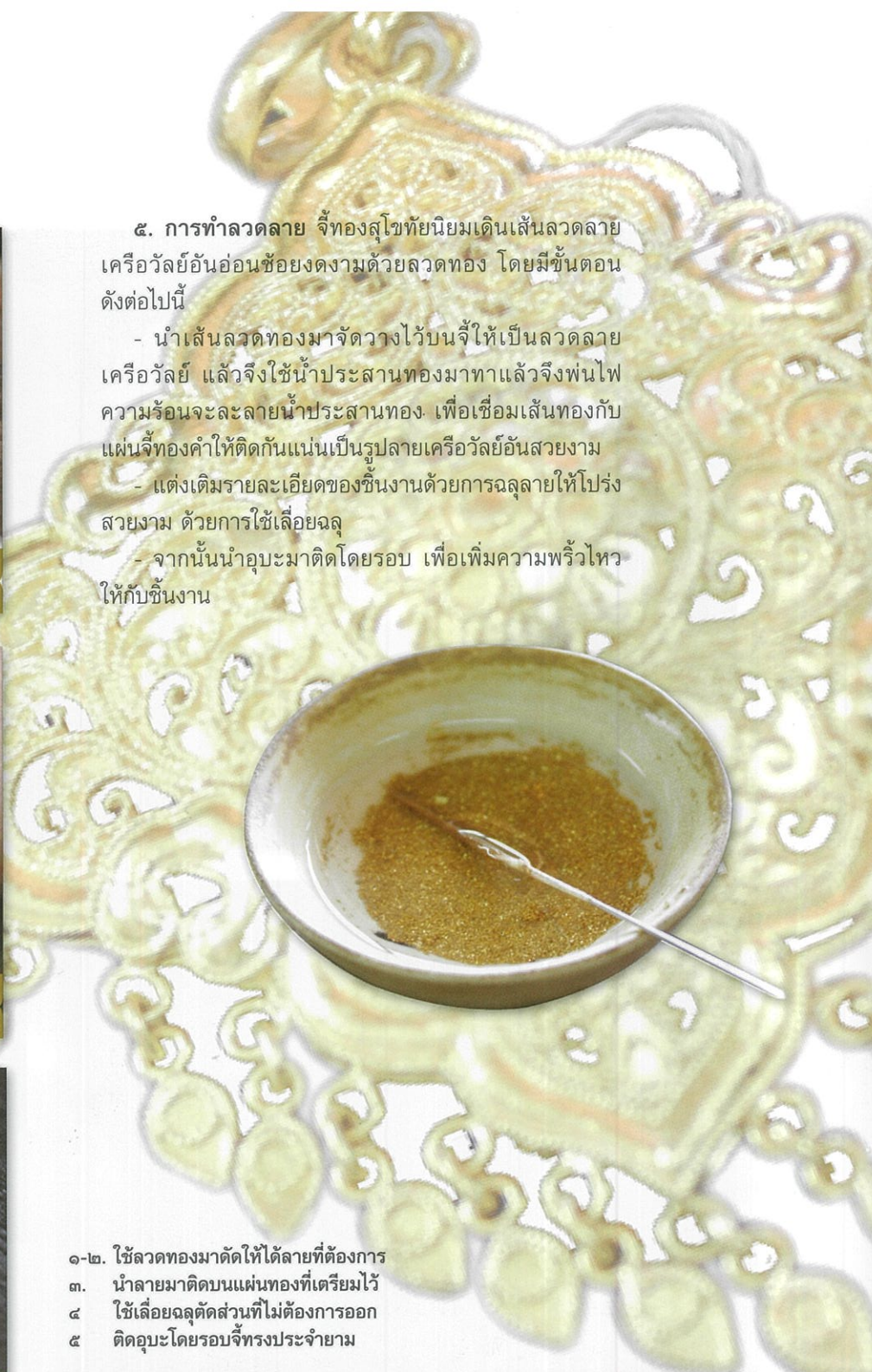
- เขียนลายของจี้ที่จะทำลงบนแผ่นทองที่รีดเตรียมไว้
- ใช้กรรไกรตัดตามรูปทรงของจี้ที่ได้เขียนลายไว้เรียบร้อยแล้ว
- ทำให้เป็นทรงโดยใช้เข้ไม้กับลูกเต๋าม ตีให้จี้มีมิติขึ้นและตกแต่งขอบก่อนที่จะนำไปขึ้นลาย

๕. การทำลวดลาย จี๋ทองสุโขทัยนิยมเดินเส้นลวดลาย เครื่องวัลย์อันอ่อนช้อยงดงามด้วยลวดทอง โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- นำเส้นลวดทองมาจัดวางไว้บนจี๋ให้เป็นลวดลาย เครื่องวัลย์ แล้วจึงใช้น้ำประสานทองมาทาแล้วจึงพ่นไฟ ความร้อนจะละลายน้ำประสานทอง เพื่อเชื่อมเส้นทองกับ แผ่นจี๋ทองคำให้ติดกันแน่นเป็นรูปลายเครื่องวัลย์อันสวยงาม
- แต่งเติมรายละเอียดของชิ้นงานด้วยการฉลุลายให้โปร่ง สวยงาม ด้วยการใช้เลื่อยฉลุ
- จากนั้นนำอุบะมาติดโดยรอบ เพื่อเพิ่มความพลิ้วไหว ให้กับชิ้นงาน

- ๑-๒. ใช้ลวดทองมาตัดให้ได้ลายที่ต้องการ
- ๓. นำลายมาติดบนแผ่นทองที่เตรียมไว้
- ๔. ใช้เลื่อยฉลุตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก
- ๕. ติดอุบะโดยรอบจี๋ทรงประจำยาม

๑

๒

๓

๔

๕

๑. น้ำยาล้างทอง(ดินประสิว สารส้ม เกลือ)
๒. การต้มคั่ว
๓. การคว่อบ
๔. ชัดด้วยแปรงทองเหลืองกับลูกประคำดีควาย
๕. ชิ้นงานที่ขัดเสร็จแล้ว

๖. การล้าง เมื่อขึ้นรูปและ ตกแต่งลวดลายเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำ ชิ้นงานมาล้างตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- การล้าง (ต้มคั่ว) โดยการนำ ชิ้นงานไปจุ่มน้ำกรด แล้วนำไปต้มใน น้ำยาล้างแบบโบราณอันประกอบด้วย ดินประสิว ๔ ส่วน สารส้ม ๔ ส่วน เกลือ ๒ ส่วน น้ำเปล่า ๒ ลิตร ต้ม ประมาณ ๒ นาที ทองจะมีสีเหลืองนวล

- การคว่อบ นำชิ้นงานมาวางไว้บนพื้นแล้วพ่นไฟ จนทองเปลี่ยนสีเป็นสีแดง
- การล้าง (ต้มคั่ว) ครั้งที่ ๒
- การขัด นำชิ้นงานมาขัดด้วยแปรงขัดกับลูกประคำดีควายให้สะอาด โดยนำแปรงไปถูที่ลูกประคำดีควายให้เกิดฟองแล้วจึงนำแปรงมาขัดที่ชิ้นงาน หากชิ้นงานยังไม่สะอาดให้นำชิ้นงานไปจุ่มน้ำกรดแล้วล้าง (ต้มคั่ว) อีกรอบ แล้ว จึงนำมาขัดใหม่

๗. การลงยา หากมีการกำหนดว่าชิ้นงานนั้น ๆ จะต้องมียี่สิบสีต่าง ๆ ก็จะทำโดยวิธีลงยา วิธี การลงยา คือ นำชิ้นงานมาพ่นไฟ แล้วจึงนำสีต่าง ๆ ที่ ต้องการลงยามาแต้มแต่ละจุดที่ต้องการ สีของยา ที่นิยมมี สีน้ำเงิน สีแดง และสีเขียว สีที่นำมาทำ ลงยานี้จริง ๆ แล้วมีเป็น ๑๐๐ สี เป็นสีสังเคราะห์ มีลักษณะเป็นก้อนต้องนำมาบดให้ละเอียดแล้ว ผสมน้ำแล้วจึงนำมาทำลงยาได้

ตัวอย่างชิ้นงานที่ลงยาเสร็จแล้ว

การลงยา

“...งานทำทองเป็นงานประณีต เป็นงานที่ไม่ยาก แต่ต้องใช้เวลาหน่อย ภูมิใจมากที่ได้สืบทอดงานนี้ ภูมิใจที่ได้สอนคนอื่น และภูมิใจที่เป็นจุดเริ่มต้นทองเอกลักษณ์ทองสุโขทัย...”

ครูสมสมัย เขาเหิน

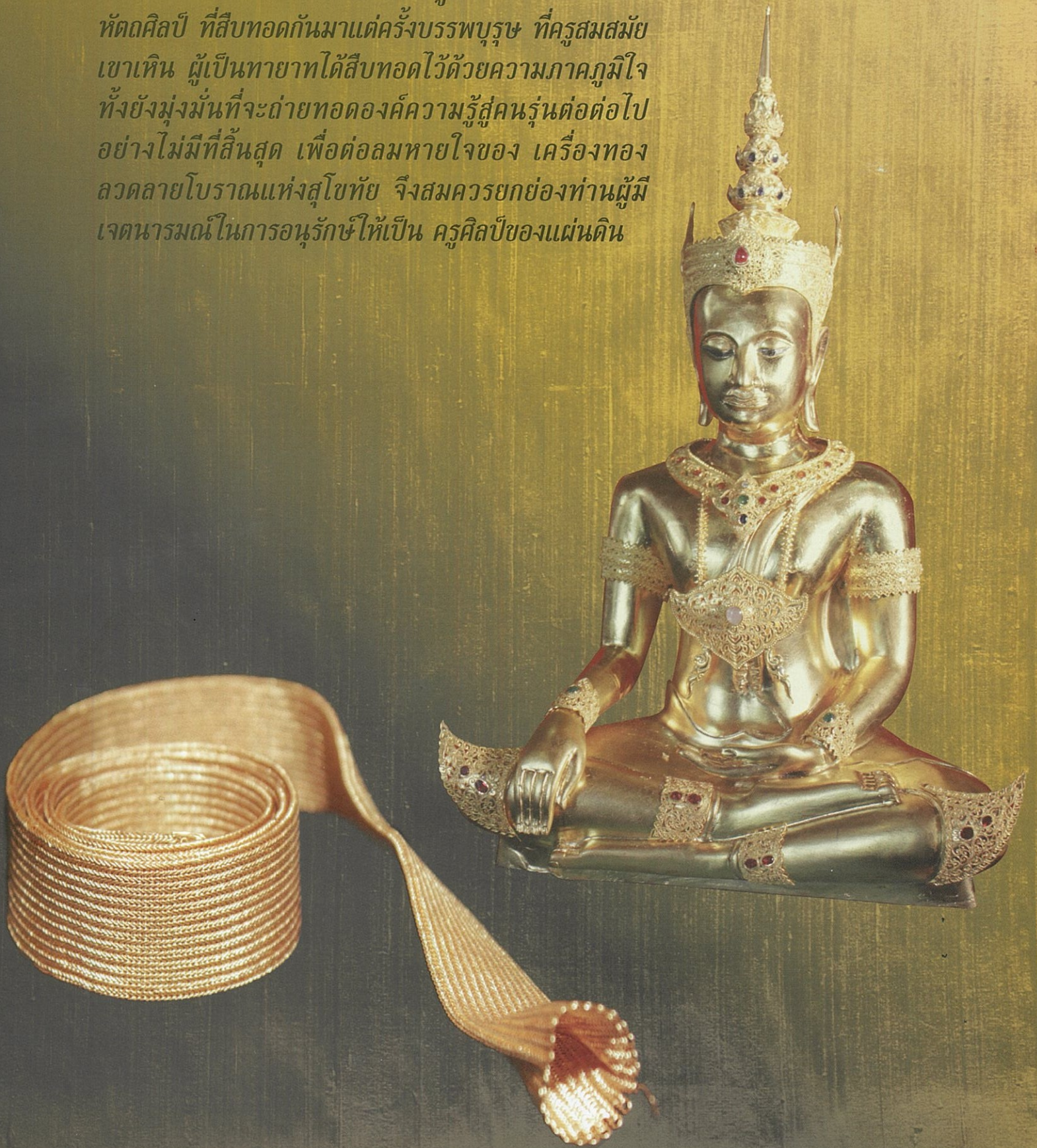
การถ่ายทอดองค์ความรู้

“ถ้าใครมาฝึกก็สอนให้หมด ร้านทองมาฝึกก็สอนให้ ไม่อยากให้วิชาหายไป เพราะอีกหน่อยเราทำไม่ได้ก็ให้เค้าทำ ไม่อยากให้วิชาตายไปกับตัว ภูมิใจที่ได้สืบสานงานทองสุโขทัย ภูมิใจที่เค้าได้สืบสานของเราไปค่ะ”

ครูสมสมัย เขาเหิน ได้สอนเด็กในหมู่บ้านให้รู้จักวิธีการทำทอง ใครอยากเอาลูกหลานมาฝึกก็ฝึกให้ฟรี และมีเงินเดือนให้กับคนที่มาฝึกงานอีกด้วย ครูสมสมัยถือว่าเป็นการสร้างงานให้แก่คนในท้องถิ่น ดังนั้นส่วนใหญ่องค์ความรู้ในด้านการทำทองจะตกอยู่กับลูกหลานคนที่นี่ทั้งนั้น จนอาจจะกล่าวได้ว่าทุกชิ้นงานแฝงฝังไปด้วยวิญญาณของศรีลัชนาลัยที่สืบทอดกับต่อมาจากช่างรุ่นแรกจนถึงปัจจุบัน ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดของครูสมสมัย เพื่อให้ทุกคนสามารถพัฒนาฝีมือและผลงานให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ทำงานให้งานทุกชิ้นออกมาประณีตบรรจง จนเรียกได้อย่างเต็มปากว่างานทองสุโขทัยนั้นเป็น “งานประณีตศิลป์” อย่างแท้จริง

เครื่องประดับทองคำ ลวดลายอ่อนช้อย งดงามด้วย
เส้นสายและการลงยาฝังพลอย จนดูเพชรแพรว คือ งาน
หัตถศิลป์ ที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ที่ครูสมสมัย
เขาเห็น ผู้เป็นทายาทได้สืบทอดไว้ด้วยความภาคภูมิใจ
ทั้งยังมุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นต่อไป
อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อต่อลมหายใจของ เครื่องทอง
ลวดลายโบราณแห่งสุโขทัย จึงสมควรยกย่องท่านผู้มี
เจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ให้เป็น ครูศิลป์ของแผ่นดิน

ครูสมสมัย เขาเห็น

ครูช่างทองสุโขทัย
จังหวัดสุโขทัย

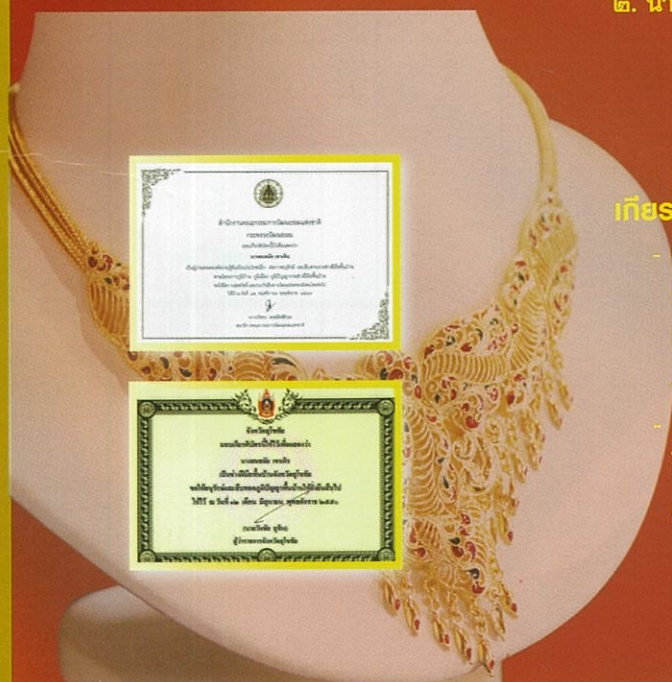
ชื่อ-สกุล นางสมสมัย เขาเห็น
 วัน เดือน ปีเกิด ๑๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔
 สถานที่เกิด ๙๕/๑ หมู่ ๑ ตำบลศรีลีชนาลัย อำเภอศรีลีชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
 การศึกษา สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
 ที่อยู่ ๓๔๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลท่าชัย อำเภอศรีลีชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
 โทรศัพท์ ๐๕๕-๖๗๙-๐๙๕, ๐๕๕-๖๗๙-๐๙๗
 ที่ทำงาน ๓๔๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลท่าชัย อำเภอศรีลีชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
 ชื่อบิดา นายเชื้อ วงศ์ใหญ่
 อาชีพบิดา รับจ้างทำทองรูปพรรณ
 ชื่อมารดา นางสมบุรณ์ วงศ์ใหญ่
 อาชีพมารดา ค้าขาย

ครูสมสมัย เขาเห็น เป็นบุตรคนที่ ๕ มีพี่น้อง ๕ คน ได้แก่
 ๑. นางปราณี กัลปพฤกษ์ ๔. นายสมศักดิ์ วงศ์ใหญ่
 ๒. นายสมชาย วงศ์ใหญ่ ๕. นางสุวิทย์ บำเหน็จพันธ์
 ๓. นางสมทรง นกภิรมย์สุข ๖. นางสมสมัย เขาเห็น

ครอบครัว
 ชื่อสามี นายบัน เขาเห็น
 อาชีพสามี ช่างทองสุโขทัย
 บุตร-ธิดา
 ๑. นางอินมา มากลั่น
 ๒. นายปราโมทย์ เขาเห็น

เกียรติประวัติและผลงานที่ภาคภูมิใจ

- เกียรติบัตร จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ยิ่ง ต่อการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างฝีมือพื้นบ้าน ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙
- เกียรติบัตรจากผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย ในฐานะเป็นช่างฝีมือพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย ๑๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๐

ประวัติชีวิตและการศึกษา

ครูสมสมัย สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้วจึงมาช่วยบิดาคือ คุณพ่อเชื้อ วงศ์ใหญ่ ทำทองรูปพรรณ ด้วยความสนใจและมีใจรักในอาชีพทำทอง จึงรับช่วงกิจการต่อมาจากคุณพ่อ และพัฒนารูปแบบการทำทองรูปพรรณ อันได้แก่ การสานสร้อย ๔ เส้า และการนำลายไทยต่าง ๆ มาทำเป็นเครื่องทอง ซึ่งส่งผลให้ทองสุโขทัย มีชื่อเสียงมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติทองสุโขทัย

พ.ศ.๒๔๖๓ เล่ากันว่ามีช่างทองชาวจีน ๒ คน ชื่อ พัง กับ ชูย เดินทางล่องเรือหนีสงครามมาจากกรุงเทพมหานคร เพื่อมาหาที่ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่ ตำบลศรีสำราญ แต่เนื่องจากช่างชาวจีนนั้นเป็นคนต่างชาติต่างภาษา การที่จะเข้ามาตั้งหลักปักฐานทำกินนั้นจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากคนในท้องถิ่น คุณพ่อเชื้อ วงศ์ใหญ่ บิดาของครูสมสมัย ได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ช่างพังและช่างชูย โดยต่อมาได้รับการถ่ายทอดวิชาการทำทองรูปพรรณ จากช่างชาวจีนทั้งสองท่าน คุณพ่อเชื้อ ได้สั่งสมประสบการณ์และศึกษาขั้นตอนการทำทองทุกรูปแบบ จนกระทั่งสามารถทำได้ด้วยตัวเอง จึงเปิดร้านทองขึ้นมา ในช่วงแรกรับทำทองตามสั่งเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีทองรูปพรรณวางจำหน่าย เมื่อลูกค้าต้องการสร้อยสักหนึ่งเส้นก็ต้องนำทองมาสั่งทำ ส่วนมากจะทำในรูปแบบธรรมดาทำด้วยมือล้วน ๆ โดยใช้เครื่องมือง่าย ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เอง ส่วนเนื้อทองก็ใช้ทอง ๙๖.๕ เปอร์เซ็นต์

ประวัติการทำงาน

ครูสมสมัย เป็นบุตรสาวคนเล็กของคุณพ่อเชื้อวงศ์ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสนใจและรักการทำทองมากที่สุดจึงได้รับการถ่ายทอดวิชาช่างทอง จนมีความรู้ความสามารถในการทำทองเป็นอย่างดีจนสามารถทำทองรูปพรรณตามคำสั่งของลูกค้าได้ ในระยะแรกครูสมสมัยเริ่มทำทองขายด้วยเงินลงทุนเพียงทอง ๑ บาทเท่านั้น

“ตอนนั้นคุณพ่อเรียนมาจากช่างคนจีน เค้ายอพยพมาขออยู่กับพ่อ เค้ายบอกว่าให้เราอยู่สักพักนึง เราจะสอนทำทองให้ เค้ายก็อยู่ไม่กี่เดือน จากนั้นพ่อก็พัฒนาเอง พ่อมีหัวอยู่แล้วก็เลยพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ ทำเครื่องมือเองด้วย ตอนแรกสอนที่คนโต หัวไม้ดีพ่อก็ไม่สอน สอนแล้วเหนื่อย ก็เลยมาสอนเรา”

งานทองสุโขทัย เริ่มมีรูปแบบเฉพาะตัวขึ้นมาเมื่อประมาณสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้เอง เนื่องจากลูกค้าได้นำเส้นดักสำริดโบราณมาให้ทำเลียนแบบ ครูสมสมัยได้ใช้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณพ่อ แกะลวดลายของสร้อยโบราณเส้นนั้นเพื่อต้องการรู้ว่า เริ่มต้นและสิ้นสุดการดักอย่างไร ซึ่งต้องใช้ความเพียรพยายามค่อย ๆ แกะลายออกมาทีละปล้อง ทีละข้อ จนสามารถทราบถึงขั้นตอนในการทำโดยเริ่มจากการขมวดเส้นทองแล้วเริ่มดักเส้นทองนั้นขึ้นมาจนเป็นสร้อยซึ่งมีลายใกล้เคียงกับต้นแบบเส้นดักสำริดโบราณ

จากนั้นครูสมสมัยจึงได้นำลวดทองไปให้นายเลื่อน ลอยฟ้า ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องการจักสานเป็นคนดักเส้นทองนั้น ซึ่งเมื่อทำสำเร็จ สายสร้อยเส้นทองดักก็เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย

ในเวลาต่อมาครูสมสมัยจึงค่อย ๆ พัฒนารูปแบบมีการเดินลายฉลุและลงยา อันเป็นงานที่ได้รับความนิยมนอย่างสูงของคนที่ชื่นชอบสะสมของเก่าและรักในงานศิลปะ ทองสุโขทัยจะมีราคาสูงกว่าทองทั่วไป เพราะเป็นงานหัตถกรรมที่ใช้มือทำขึ้นมาล้วน ๆ ต้องใช้เวลาในการผลิตนาน นอกจากนี้ยังใช้ทองเปอร์เซ็นต์สูงถึง ๙๙.๙๙ เปอร์เซ็นต์

ครูสมสมัยได้ให้เหตุผลถึง การที่ต้องใช้ทองเปอร์เซ็นต์สูงถึง ๙๙.๙๙ เปอร์เซ็นต์ นั้น เพราะครูสมสมัยได้สังเกตว่างานทองโบราณแท้ ๆ ที่ชาวบ้านซุกซอบและนำมาให้ครูสมสมัยดูนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นทองเปอร์เซ็นต์สูง สีของทองจะเป็นสีเหลืองจางๆ ไม่ใช่สีเหลืองดกบวบ เหมือนเช่นทองในปัจจุบันที่มี ๙๖.๕ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในจุดนี้ทำให้ครูสมสมัยริเริ่มนำทองเปอร์เซ็นต์สูงมาใช้ในการผลิต เพราะจะทำให้งานออกมาดูมีคุณค่าและสวยงามแปลกตาเป็นเอกลักษณ์ดุจดังเครื่องทองโบราณ

การผลิตทองสุโขทัย

ชิ้นงานทองแบบโบราณ มีดังนี้

- สายเข็มขัดทองคำ ๒๐ เส้น
- สร้อยพิกุลไข่ปลา
- สร้อยข้อมือพิกุลฝอย
- สร้อยทองคำ ๔ เส้น
- สายสร้อยปะวะหล่ำสลับลูกปัด
- กำไลเครือวัลย์

สายเข็มขัดทองคำ ๒๐ เส้น

สร้อยข้อมือพิกุลฝอย

ชิ้นงานทองสุโขทัยแบบประยุกต์ มีดังนี้

- สร้อยข้อมะพร้าว
- สายสร้อยเกลียวเชือก
- สร้อยข้อมือมาลัย
- จีตรงประจำยามลายเครือวัลย์

สร้อยพิกุลไข่ปลา

สร้อยทองคำ ๔ เส้น

สร้อยปะวะหล่ำสลับลูกปัด

กำไลเครือวัลย์

จีตรงประจำยามลายเครือวัลย์

สร้อยข้อมือมาลัย

สร้อยข้อมะพร้าว

สายสร้อยเกลียวเชือก

วัตถุดิบ

ทองคำแท้ ๙๙.๙๙ เปอร์เซ็นต์

เครื่องมือและอุปกรณ์

- เบ้าหลอม
- ไฟและบีมลม
- รางหล่อทองขนาดต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่จะทำ
- น้ำมันเครื่อง
- น้ำสำหรับทำให้ทองเย็นลง
- คีม
- เครื่องรีด
- ลูกเต๋ยม
- เบ้าไม้
- กรรไกร
- น้ำประสานทอง
- แหนบ
- คีมขนาดต่าง ๆ
- กรรไกร
- เหล็กสำหรับวัดขนาด
- เลื่อยฉลุ
- สว่าน
- วงเวียน
- ค้อน

เลื่อยฉลุ

เครื่องรีดเส้นทองแบบโบราณ

เบ้าไม้

ลูกเต๋ยม

กรรไกร

เบ้าหลอม

รางเททอง

ค้อน

คีมขนาดต่าง ๆ

เครื่องรีดทอง

น้ำประสานทอง

อุปกรณ์การล้าง

- น้ำยาล้างแบบโบราณประกอบด้วย ดินประสิว ๔ ส่วน, สารส้ม ๔ ส่วน, เกลือ ๒ ส่วน, น้ำเปล่า ๒ ลิตร
- แปรงทองเหลือง
- ลูกประคำดีควาย

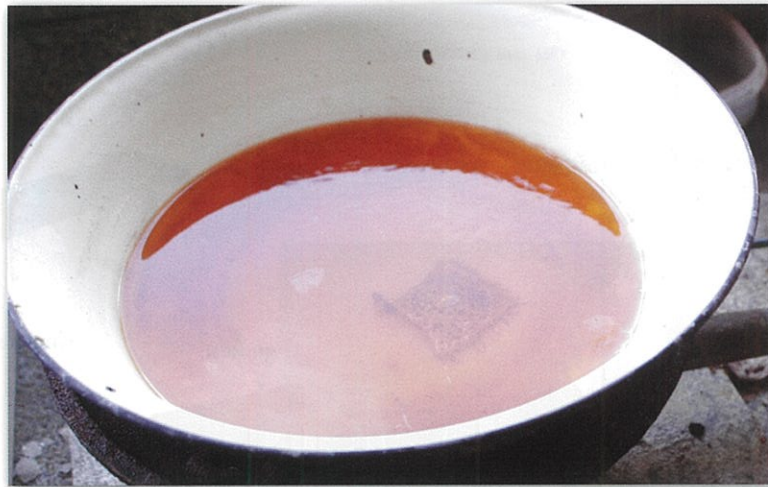
ดินประสิว

สารส้ม

เกลือ

น้ำยาล้างแบบโบราณ

แปรงทองเหลือง

ลูกประคำดีควาย

อุปกรณ์การลงยา

- สีสังเคราะห์
- พู่กัน

พู่กัน

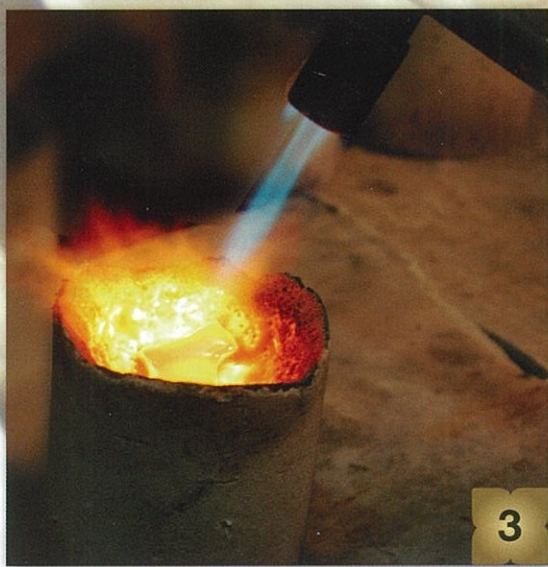
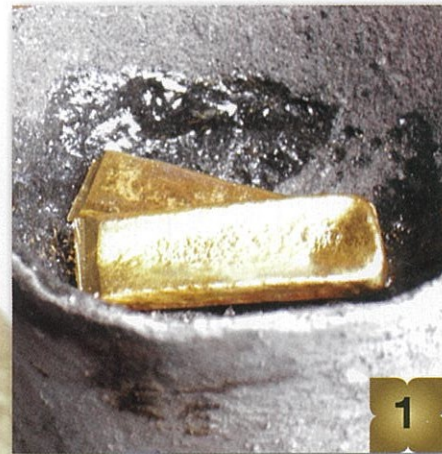
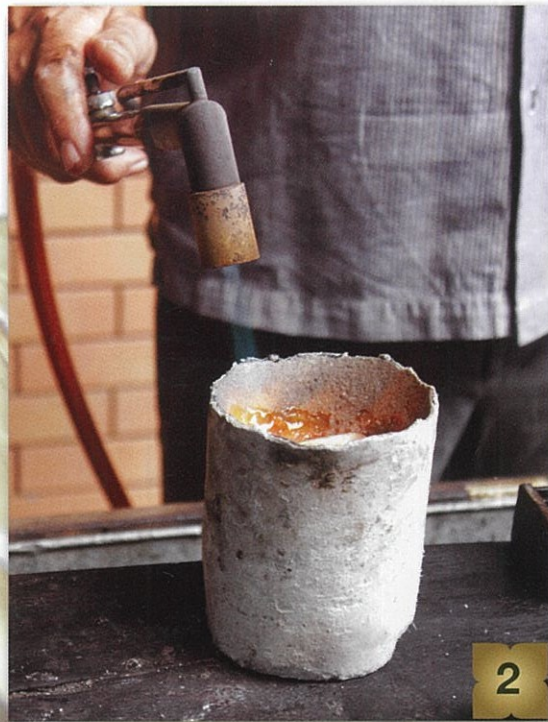
สีสังเคราะห์สำหรับลงยา

ขั้นตอนการผลิตทองสุโขทัย (การทำจิกทองสุโขทัย)

๑. การหลอม นำทองคำแท่ง ๙๙.๙๙ เปอร์เซ็นต์
มาหลอมบนเบ้าหลอม

๑. ทองคำแท่ง ๙๙.๙๙ เปอร์เซ็นต์ ในเบ้าหลอม
๒. ทองที่หลอมละลาย
๓. ครูบั้น เขาเทิน กำลังหลอมทอง

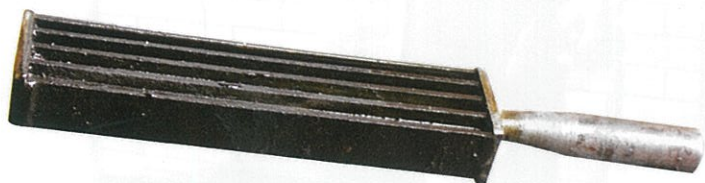

๒. การเททองในราง เททองที่หลอมเรียบร้อยแล้วลงไปในรางตามขนาดที่ได้กำหนดไว้ ก่อนเททองลงไปนั้นให้ใส่น้ำมันเครื่องลงไปก่อน เพื่อให้ทองไม่ติดราง

๓. การรีดทอง นำทองที่หลอมแล้วมาใส่เครื่องรีดให้เป็นแผ่นหรือเป็นเส้นตามที่จะนำไปใช้งาน ในสมัยโบราณจะใช้เครื่องรีดที่ใช้แรงคน แต่ในยุคปัจจุบันใช้เครื่องมือมอเตอร์ช่วยในการรีด

๑. ทองคำที่หลอมแล้วกำลังเทลงในราง
๒. การรีดทองให้เป็นแผ่นด้วยเครื่องรีดทอง

รางเททอง

แผ่นทองที่รีดเสร็จ